

УДК 37.018.4:330.354

Д. А. Антонюк

Запорізька торгово-промислова палата

РОЛЬ БІЗНЕС-ОСВІТИ В СИСТЕМІ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Виявлено ключову роль бізнес-освіти в системі інфраструктурного забезпечення підприємництва. Доведено доцільність застосування в Україні моделі бізнес-освіти, заснованої на поєднанні існуючої системи навчання у вищій школі та тренінгових бізнес-програм. Залежно від мети здобуття бізнес-освіти запропоновано модифікації моделі: «освіта для бізнесу», «бізнес-освіта», «навчання в процесі ведення бізнесу». Запропоновано концепцію створення регіональних освітніх центрів бізнес-навчання на основі тісного взаємозв'язку регіональних органів влади, громадських організацій та інших елементів інфраструктури підприємництва.

Ключові слова: інфраструктура підприємництва, бізнес-освіта, малий та середній бізнес, регіональний освітній центр бізнес-навчання.

Выявлена ключевая роль бизнес-образования в системе инфраструктурного обеспечения предпринимательства. Доказана целесообразность применения в Украине модели бизнес-образования, основанной на сочетании существующей системы обучения в высшей школе и тренинговых бизнес-программ. В зависимости от целей получения бизнес-образования предложены модификации модели: «образование для бизнеса», «бизнес-образование», «обучение в процессе ведения бизнеса». Предложена концепция создания региональных образовательных центров бизнес-обучения на основе тесной взаимосвязи региональных органов власти, общественных организаций и других элементов инфраструктуры предпринимательства.

Ключевые слова: инфраструктура предпринимательства, бизнес-образование, малый и средний бизнес, региональный образовательный центр бизнес-обучения.

The paper identified the key role of business education in the entrepreneurship infrastructure. The expediency of application in Ukraine models of business education, based on a combination of existing learning systems in higher education and training business applications is shown. Depending on the cause of getting business education proposed modifications of the model: «education for business», «business education», «learning by doing business». The concept of creating the regional education centers of business-training, based on the close relationship of regional authorities, NGOs and other elements of entrepreneurship infrastructure is proposed.

Keywords: entrepreneurship infrastructure, business education, small and middle business, regional educational center of business-training.

Розвиток підприємницького середовища в Україні, відкриття нових ринків збуту в Європі та світі, жорстка конкурентна боротьба, впровадження нових технологій у виробництво та управління, використання сучасних форм фінансування бізнес-проектів (венчурні інвестиційні фонди, вихід на фондові ринки тощо) обумовлює виникнення проблеми браку професійних знань і вмінь керівників підприємств малого та середнього бізнесу. В цій ситуації їм доцільно користуватися послугами сторонніх суб'єктів інфраструктури підприємництва (наприклад, залучати професійних консультантів з того чи іншого напрямку діяльності, що, однак, потребує постійних додаткових витрат і не завжди означає високий рівень якості консультацій) або самовдосконалюватися та «виховувати» власних спеціалістів за рахунок бізнес-освіти, яка є одним із ключових елементів інфраструктурної підтримки підприємництва.

Окремі питання бізнес-освіти, зокрема проблему створення умов для розвитку підприємницького середовища за допомогою освіти, досліджували В. С. Арутюнов, К. С. Бенсон, Б. М. Гаврилишин, С. Д. Гвоздьов, Л. І. Євченко, В. С. Єфремов, Л. Д. Мулик, Т. Є. Оболенська, Є. О. Панченко, О. О. Романовський, А. Н. Стрекова, С. А. Циганов, П. Б. Шеремета, І. О. Шило та ін. В їхніх працях розглядаються загальні проблеми освіти, бізнесу, державного регулювання розвитку освіти, державного сприяння розвитку бізнесу [1]. Однак практично відсутні дослідження, які б створювали підґрунтя для формування освітнього середовища для малого та середнього бізнесу в системі інфраструктурної підтримки підприємництва з урахуванням інших її елементів (інформаційних, інноваційних, експертно-технічних тощо).

З практичної точки зору, в Україні відчувається брак освітніх програм, спрямованих на формування, розвиток та постійне підвищення кваліфікації суб'єктів підприємницького середовища. А наявні створюються переважно за рахунок ініціативи приватних освітніх структур, або ж грантових програм і є малоадаптованими до фактичних умов ведення бізнесу в Україні. Отже, бракує державної фінансової підтримки програм бізнес-навчання [2].

Суттєвий вплив державних і громадських організацій на розвиток підприємництва обумовлює необхідність навчання не тільки підприємців, а й представників влади, інфраструктурних елементів з метою створення єдиної системи підприємницького середовища, однакового вектора мислення бізнесу, влади, консультантів і громадських діячів.

Тому метою роботи є дослідження ролі бізнес-освіти в системі інфраструктурного забезпечення підприємництва. Для цього поставлені такі завдання: проаналізувати сутність поняття «бізнес-освіта», визначити її роль в інфраструктурі підприємництва, дослідити моделі організації навчання для бізнесу та запропонувати найбільш оптимальну з них для системи підтримки підприємництва України.

Визначення ролі бізнес-освіти в системі інфраструктурного забезпечення підприємництва потребує уточнення самого поняття «бізнес-освіта». На думку Л. І. Євченко, «бізнес-освіта – це освітня діяльність з підготовки людей, що беруть участь у виконанні функцій управління на підприємствах і в господарських організаціях, які діють в умовах ринку і ставлять своєю головною метою отримання прибутку» [3]. У літературі [4, с. 3] також існує визначення бізнес-освіти як навчання, межі якого достатньо широкі – від освіти школярів і першої вищої освіти до підвищення кваліфікації керівників вищої ланки корпорацій. Хоча дане визначення є досить суперечливим через спрямованість цього типу освіти на людей з достатнім базовим рівнем, однак воно все ж таки дозволяє виховувати підприємницькі здібності вже з початку навчання.

В. В. Годін наводить досить філософське визначення завдання бізнес-освіти як перенавчання людей, яким належить працювати в компаніях нового типу і котрі володіють менеджерськими навичками [5, с. 72]. погоджуємося з думкою Л. М. Кареліної [3], яка доводить, що бізнес-освіта полягає перш за все у підготовці управлінських кадрів, у післядипломній освіті, тобто в навчанні бізнесу і менеджменту тих, хто вже здобув першу вищу (або середню спеціальну) освіту і має намір присвятити себе підприємницькій або управлінській кар'єрі.

Для більш глибокого розуміння поняття «бізнес-освіта» з урахуванням термінів навчання проаналізуємо рівні бізнес-освіти та відповідний інструментарій:

короткострокові програми (семінари, тренінги, практикуми); середньострокові заходи (курси підвищення кваліфікації, програми mini-MBA); довгострокові навчальні програми (MBA, MBI, EMBA, коучинг, шерпінг тощо). Для забезпечення їх проведення організації з надання освітніх послуг для бізнесу (бізнес-школи, навчальні та тренінгові центри, вищі навчальні заклади, організації підтримки підприємництва, електронні онлайн системи тощо) умовно поділяють на:

- організації повного сервісу, які для проведення навчальних занять не залучають зовнішніх тренерів, лекторів, викладачів;
- організації змішаного типу, які використовують як тренерів, що працюють в їх штаті, так і вільних тренерів;
- організації-провайдери, які будують свою діяльність виключно на забезпеченні співпраці вільних тренерів і замовників тренінгів.

Узагальнюючи думки теоретиків і практиків, можна констатувати, що бізнес-освіта – це комплекс освітніх послуг у вигляді широкого кола програм підготовки, перепідготовки та підвищення рівня кваліфікації керівників підприємств вищої і середньої ланки, приватних підприємців, що надаються різними освітніми закладами (навчальними та тренінговими центрами, бізнес-школами, організаціями підтримки підприємництва, вищими навчальними закладами) та передають теоретичні і практичні навички і знання (в галузі управління людьми, фінансами, часом тощо), необхідні для управління бізнесом з метою підвищення ефективності діяльності цих підприємств та особистого кар'єрного зростання.

Бізнес-освіта, перебуваючи в тісному взаємозв'язку з інформаційною, інноваційною, фінансово-кредитною, експертно-технічною складовими інфраструктури підприємництва, є одним із ключових елементів останньої (рис. 1). Це пов'язано, по-перше, з міждисциплінарністю навчання для бізнесу, яке охоплює знання із зазначених та інших сфер діяльності; по-друге, стимулює підприємства впроваджувати сучасні підходи до ведення бізнесу, користуватися наявними елементами інфраструктури завдяки інноваційним продуктам, що постійно пропонуються навчальними центрами та бізнес-школами.

Управлінська освіта, виступаючи самостійним видом бізнесу з відповідною інфраструктурою у вигляді вищих навчальних закладів, організацій підтримки підприємництва, навчальних і тренінгових центрів, бізнес-шкіл і електронних онлайн систем (див. рис. 1), функціонує для надання сучасних знань керівникам вищої і середньої ланки та операційним менеджерам (для кожного рівня керівників на рис. 1 наведено свій інструментарій) на всіх етапах діяльності підприємства (проектування, виробництво, просування продукції чи послуг, сервісне обслуговування тощо). Отже, вона має забезпечувати постійне оновлення знань за багатьма сферами управління (фінансами, інформацією, кадрами, обладнанням, технологіями тощо). Так, на думку Т. П. Ніколаєвої, швидкий розвиток нових сфер і галузей виробництва, що супроводжується таким само швидким поширенням нової інформації, є головною причиною прискорення застарівання знань. Кожне нове покоління просто вимушене протягом свого ділового життя адаптуватися до 4–5 більш-менш принципових технологічних новинок [6, с. 80]. Цим обумовлена необхідність постійного оновлення знань у системі інфраструктури підприємництва.

Для приватних підприємців на рис. 1 етапи діяльності підприємства та рівні керівників поєднуються в одній особі. До того ж інструментарій буде також відрізнятися.

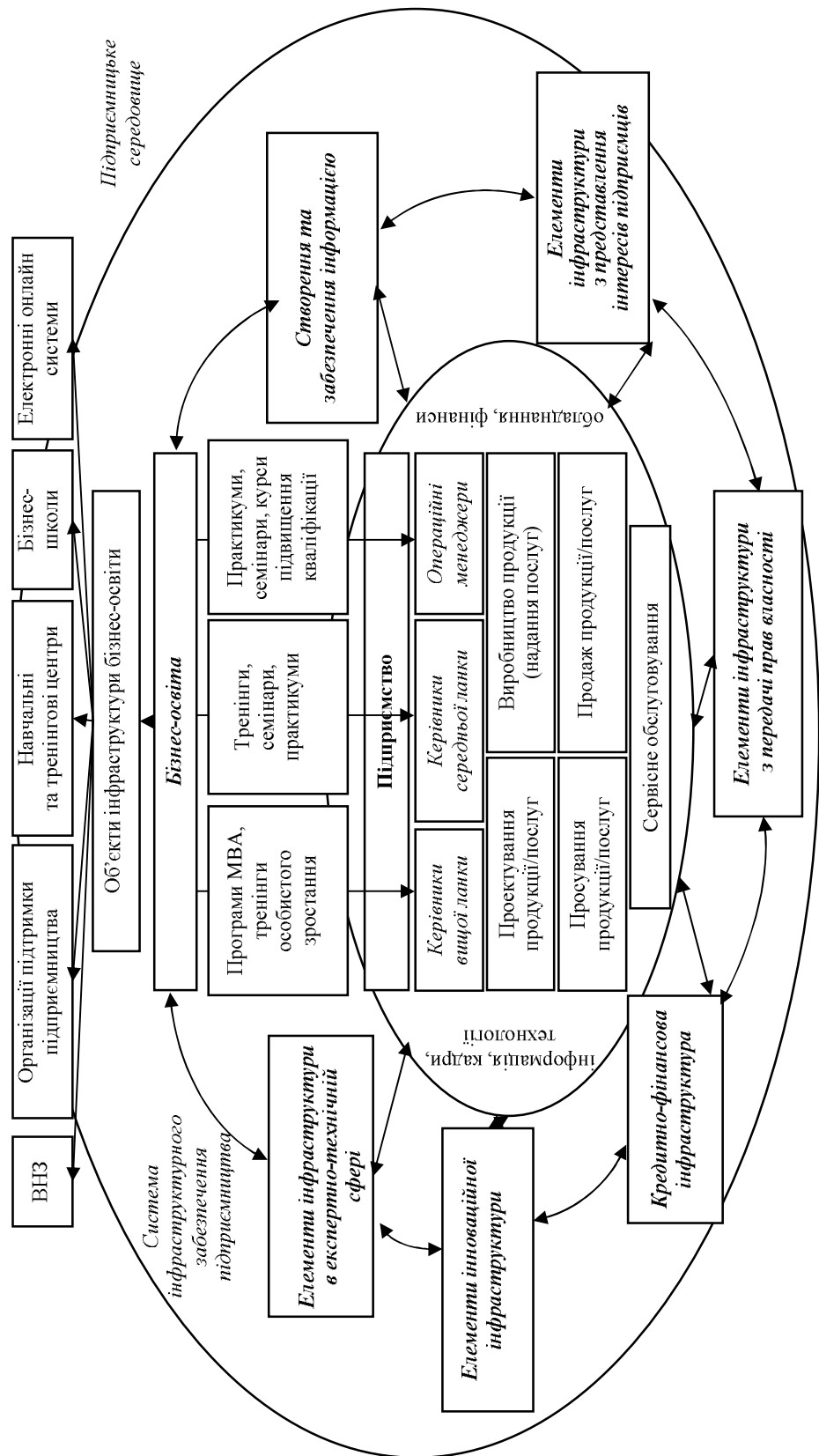

Рис. 1. Місце бізнес-освіти в системі інфраструктурного забезпечення підприємництва

Розглядаючи бізнес-освіту з погляду потреби в ній, слід підкреслити соціальний вплив, оскільки вона стимулює людей до саморозвитку як в колективі підприємства (адже в більшості випадків підприємства самі вирішують, як і кому навчатися), так і на ринку праці (з метою пошуку нового кращого місця роботи), надаючи йому більшого рівня конкурентності.

Тому система бізнес-освіти сприяє координації підготовки і перепідготовки персоналу підприємств, притоку в сектор малого і середнього бізнесу більш кваліфікованих фахівців.

Дослідження дозволили виявити ключову роль бізнес-освіти в системі інфраструктурного забезпечення підприємництва, оскільки вона:

- забезпечує постійне оновлення знань у підприємницькому середовищі;
- обумовлює міждисциплінарність знань;
- стимулює підприємства впроваджувати сучасні підходи до ведення бізнесу, користуватися наявними елементами інфраструктури завдяки інноваційним продуктам, що постійно пропонуються навчальними центрами та бізнес-школами;
- сприяє координації підготовки і перепідготовки персоналу підприємств, притоку в сектор малого і середнього бізнесу більш кваліфікованих фахівців.

У світовій практиці [7] існують дві моделі організації системи бізнес-освіти: «традиційна» (континентальна європейська або німецька) і «нова» (американська). Перша заснована на чіткому розділенні вищої професійної освіти за інженерними, економічними, гуманітарними науками в університетах, з одного боку, і підготовки кадрів для бізнесу і менеджменту в системі додаткової (після-вузівської) освіти – з іншого.

Для цієї моделі найбільш конструктивним є розподіл управлінської освіти на «до-досвідне» і «після-досвідне» залежно від того, чи мав підприємець досвід практичної роботи у сфері менеджменту: в першому випадку – зовсім не мав; у другому – він вже перебуває на управлінській посаді. На відміну від традиційної, «нова» модель базується на створенні шкіл бізнесу як основних центрів освіти для бізнесу і менеджменту. В рамках цієї моделі відповідними навчальними центрами також пропонуються різноманітні програми підвищення кваліфікації менеджерів незалежно від того, закінчили вони школу бізнесу чи ні.

На нашу думку, перша модель є більш прийнятною для України, адже ефективно навчання основам бізнесової діяльності, формування навичок партнерства та прагнення до змін можливе завдяки поєднанню існуючої системи навчання у вищій школі та тренінгових бізнес-програм. При цьому доцільно враховувати мету здобуття бізнес-освіти керівниками та менеджерами середньої ланки підприємств. А тому за показником первинності процесів (освіти чи ведення бізнесу) запропонуємо такі модифікації моделі (рис. 2):

- 1) «освіта для бізнесу» – бізнес-навчання з метою самовдосконалення, самореалізації задля пошуку нових сфер діяльності чи нового місця роботи керівником;
- 2) «бізнес-освіта» – навчання керівників з метою розвитку свого бізнесу, удосконалення системи управління підприємством;
- 3) «навчання в процесі ведення бізнесу» (коучинг, наставництво тощо).

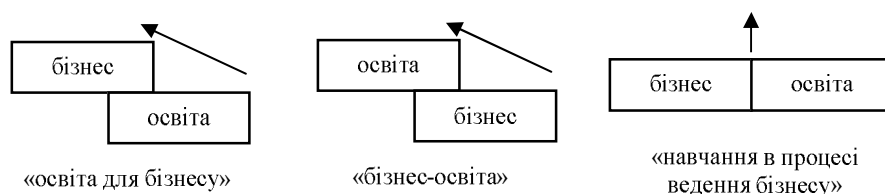

Рис. 2. Модифікації моделі бізнес-освіти залежно від первинності процесу

Отже, модель поєднання існуючої системи навчання у вищій школі та тренінгових бізнес-програм має стати базовою для розвитку в Україні системи регіональних освітніх центрів бізнес-навчання (рис. 3).

Основна функція таких центрів має полягати передусім у формуванні класу підприємців, сприйнятливих до інноваційних змін. Найімовірніше, їх засновниками мають стати регіональні органи влади (департаменти та управління економіки, регіональні фонди підтримки підприємництва) за безпосередньої участі громадських організацій і бізнес-асоціацій (торгово-промислові палати, спілка промисловців і підприємців, федерація роботодавців тощо) та активних підприємців. Існують думки, що подібні освітні центри можуть створюватись у невеликих, компактних державних або приватних ВНЗ [2]. Однак слід зазначити, що коли цей процес реалізується за ініціативи органів влади чи державних навчальних закладів, то їх існування, зазвичай, є малоефективним внаслідок збоїв у фінансуванні та призупиниться після завершення тих або інших бюджетних програм.

Програми навчання у подібних центрах мають створюватись за ініціативи тих само громадських організацій та за безпосередньої участі підприємців, адже саме вони прагнуть отримати спеціально розроблені для них програми, створені на основі довготривалого партнерства з організаторами навчання [8, с. 32].

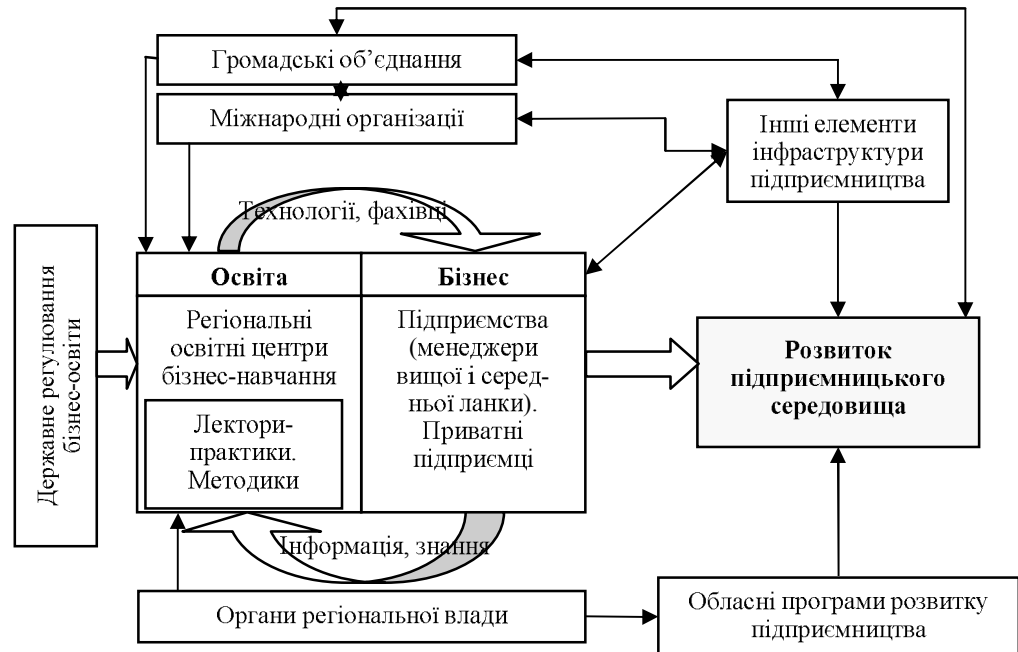

Рис. 3. Структурно-логічна схема ролі регіональних освітніх центрів бізнес-навчання у розвитку підприємницького середовища

Основним завданням центральних органів влади є розвиток інституційної бази та методологічної основи бізнес-освіти, однак Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України не повинно розробляти нормативні документи та стандарти для цього напряму освіти, адже кожна програма має бути унікальною та відрізнятися інноваційністю знань, підходів і методик. Окрім цього необхідним є здійснення комплексної оцінки інтелектуальних ресурсів з метою визначення ефективності створення центрів бізнес-освіти, а також систематичного статистичного спостереження щодо впливу проведених освітніх програм на розвиток

підприємницького середовища. Дані функції можуть бути закріплені за органами регіональної влади та відповідним міністерством.

Крім цього необхідно визначити пріоритетні напрями та сформувані політику стимулювання організації регіональних освітніх центрів бізнес-навчання з боку регіональної влади та бізнесу. Їх створення має базуватися не лише на комерційній вигоді зацікавлених осіб, а й мати вагомий соціальний вплив з метою підвищення культури підприємництва. Недостатність досвіду та відповідних знань організаторів навчальних центрів обумовлює необхідність залучення вже створених бізнес-шкіл шляхом відкриття філій у регіонах або різних типів посередницьких структур, які мають досвід організації навчального процесу та у штаті яких є практикуючі лектори.

Дієвим важелем створення регіональних центрів бізнес-освіти може бути допомога міжнародних організацій у вигляді грантових програм фінансування. При цьому участь громадських організацій у заснуванні подібних центрів може виявлятися у сфері підготовки заявок на гранти для фінансування та супроводження діяльності протягом їхнього життєвого циклу. Регіональні заклади бізнес-освіти повинні перебувати у тісному взаємозв'язку з іншими елементами інфраструктури підприємництва, які впливають на зміст програм, забезпечують освітній процес викладачами-практиками.

Висновки. Проведені дослідження щодо місця бізнес-освіти в системі інфраструктурного забезпечення підприємництва дозволили:

1) уточнити поняття «бізнес-освіта», яке запропоновано розуміти як комплекс освітніх послуг, у вигляді широкого кола програм підготовки, перепідготовки і підвищення рівня кваліфікації керівників вищої і середньої ланки підприємств, приватних підприємців, що надаються різними освітніми закладами (навчальними та тренінговими центрами, бізнес-школами, організаціями підтримки підприємництва, вищими навчальними закладами) та передають теоретичні і практичні навички і знання в сфері управління людьми, фінансами, тощо, часом необхідні для управління бізнесом з метою підвищення ефективності діяльності цих підприємств та особистого кар'єрного зростання;

2) виявити її ключову роль у системі інфраструктурного забезпечення підприємництва завдяки тому, що вона: забезпечує постійне оновлення знань у підприємницькому середовищі; обумовлює міждисциплінарність знань; стимулює підприємства впроваджувати сучасні підходи до ведення бізнесу, користуватися наявними елементами інфраструктури завдяки інноваційним продуктам, що постійно пропонуються навчальними центрами та бізнес-школами; сприяє координації підготовки і перепідготовки персоналу підприємств, притоку до сектора малого і середнього бізнесу більш кваліфікованих фахівців;

3) довести доцільність застосування в Україні моделі бізнес-освіти, заснованої на поєднанні існуючої системи навчання у вищій школі та тренінгових бізнес-програм. Окрім цього, залежно від мети здобуття бізнес-освіти, запропоновано модифікації моделі: «освіта для бізнесу», «бізнес-освіта», «навчання в процесі ведення бізнесу», які обумовлюють первинність процесу отримання знань – отримання освіти чи ведення бізнесу;

4) запропонувати концепцію створення регіональних освітніх центрів бізнес-навчання на основі тісного взаємозв'язку регіональних органів влади, громадських організацій та інших елементів інфраструктури підприємництва.

Бібліографічні посилання

1. **Михальська В. В.** Державне регулювання механізму формування освітнього середовища для малого та середнього підприємництва : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В. В. Михальська. – К., 2007. – 24 с.
2. **Гетало В. П.** Проблеми розвитку освітніх центрів як системи інноваційної підтримки малого бізнесу [Електронний ресурс] / В. П. Гетало. – Режим доступу : http://www.iee.org.ua/files/conf/conf_article43.pdf.
3. **Кареліна Л. М.** Методи и формы управления бизнес-образованием в системе торгово-промышленных палат России : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / Л. М. Карелина. – СПб., 2001. – 28 с.
4. Стратегия модернизации российского образования 2000–2010 гг. // Извлечения. ГУ Всероссийская научно-практическая конференция. – М., 2000. – 23 с.
5. **Фатхутдинов Р. А.** Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Инфра-М, 2000. – 312 с.
6. **Арзамасцев Н. В.** Менеджеры инновационной деятельности в научно-технической и промышленной сферах / Н. В. Арзамасцев, В. Г. Зинов. – М. : Министерство промышленности, науки и технологий РФ, Министерство образования РФ, 2001. – 144 с.
7. **Евенко Л. И.** Модели бизнес-образования в западных странах [Електронний ресурс] / Л. И. Евенко. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/be/be031.html>.
8. Международная стандартная классификация образования ЮНЕСКО // Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. – М., 1999. – 25 с.

Надійшла до редколегії 18.02.2013 р.